

અનુપમની હે અમૃતધારા...!

~ સદ્ગુરુ સંત પરમ પૂજ્ય અશ્વિનદાદા

વચનામૃત મર્મ : ગઢડા પ્રથમ પ્રકરણ-૨૭, 'ભગવાન અખંડ નિવાસ કરી રહે તેવી સમજણનું' નું નિરૂપણ
૨૨ માર્ચ ૨૦૧૮, વચનામૃત પારાયણ, ઉપાસના ધામ, વેમાર

(ગતાંકથી ચાલુ... આ અંકે પૂર્ણ.)

ગુણાતીતાનંદ સ્વામીની એક બહુ સુંદર વાત છે કે, 'ભગવાન એ સાધુ કહે એમ કરે છે, ભગવાન એ કહે એમ ફરે છે, ભગવાન એમનામાં રહ્યા છે.' ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ સાધુના મહિમાની કેટલી બધી વાતો કરી છે ! આ પારાયણ કરવાનું આપણું પ્રયોજન ભગવાનના સાધુના મહિમાની વાત કરવા માટેનું છે. આપણે ક્યાંય પણ જઈએ, કશું પણ જોઈએ, તો મારા પ્રભુ, મારા ગુરુની સાથેનો એનો સંબંધ જોડ્યો તો એ ભજન કરતાં કરતાં ક્રિયા થઈ ગઈ ! પધરામણીમાં શરીર અમે બેસાડ્યું, પધરામણીમાં પ્રસાદ અમને ધરાવ્યો, ભાલે તિલક અમને થયું; પણ છબી પેલી દેખાઈકે, સાહેબદાદા મોરપીંછના સિંહાસન પર બેઠા છે, એ મારા ગુરુ, એ મારા પ્રભુ ! તો એ ભજન કરતાં કરતાં ક્રિયા થઈ !

પછી તે ભક્ત જે તે ભગવાનને પ્રતાપે કરીને અનંત પ્રકારનાં ઐશ્વર્યને પામે છે ને અનંત જીવના ઉદ્ધારને કરે છે.

જુઓ, પ્રતાપ કોનો છે ? ભગવાનનો પ્રતાપ છે. અનંત પ્રકારનાં ઐશ્વર્યને પામે છે અને અનંત જીવના ઉદ્ધારને કરે છે ! 'અનંત પ્રકારનાં' બહુ મોટો શબ્દ છે. મનુષ્ય શરીરના માધ્યમ દ્વારા પ્રભુને ધારીને ગુરુની આજ્ઞાથી ગામમાં કે શહેરમાં, દેશમાં કે વિદેશમાં વિચરણ કરે છે એની પાછળનો તેઓનો હેતુ સંબંધ અને સંપર્કમાં આવે એ જીવનો ઉદ્ધાર કરવાનો છે. એ મનુષ્ય શરીરમાં વિચરતા ભગવાનના સ્વરૂપની હડકેટમાં જે કોઈ પણ આવે એને ભગવાનના માર્ગે મૂકી દે છે. મોટા પુરુષે સામેથી પોતાનો સંબંધ અને સંપર્ક આપીને પ્રેમથી પ્રભુના માર્ગ પર મૂક્યા તો હવે આ 'વચનામૃત' વાંચતા થયા. તો ધીરે ધીરે આ વાત જેમ સમજાતી જશે તેમ મોટા પુરુષનો મહિમા વધારે ને વધારે સમજાતો જશે.

'ભગવદ્ ગીતા'નો આધાર લઈએ તો, અર્જુન ભગવાન શ્રીકૃષ્ણને પોતાના જેવા સામાન્ય મનુષ્ય જ સમજતા હતા. પોતાના રથના તેમને સારથી બનાવ્યા હતા, માર્ગદર્શક બનાવ્યા હતા. પણ જ્યારે ભગવાને પોતાનાં ઐશ્વર્ય-પ્રતાપ, સામર્થ્ય, શક્તિનું દર્શન કરાવતાં કરાવતાં અર્જુન નાનો-વામણો ને ભગવાન આભ ભરાઈ જાય એવડા મોટા એવું વિરાટ દર્શન કરાવ્યું ત્યારે અર્જુને કહ્યું કે, 'પ્રભુ ! પાછા મારા જેવા થઈ જાવ તો મને સુવાણ થાય!' તો આપણને ભગવાનના સંતનું જે સ્વરૂપ મળ્યું છે એ આપણને સુવાણ થાય એવું મળ્યું છે. રાત્રે ૧૦ વાગ્યે આપણને ચા પીવા જોઈતી હોય ને ગરમાગરમ ભજિયાં ઊતરતાં હોય, તો આપણી ભેગા બેસીને એ પણ ચા ને ભજિયાં આરોગે. કેમ ? તો આપણને સુવાણ થાય એટલે. પણ ત્યારે આપણે એમ માની લઈએ કે, એમનેય ભજિયાં ભાવે છે ને આપણા જેવા ભજિયા ભગત છે. પણ તેઓ કંઈ ભજિયા ભગત છે ? આપણે ભજિયાં ભગત છીએ અને તેઓ તો ભજવાના ભગત છે. બહુ ભેદ છે. આ 'વચનામૃત' વાંચતા જઈશું એટલે આપણને મળ્યા એવા પ્રગટ બ્રહ્મસ્વરૂપ ગુરુહરિનો મહિમા સમજાતો જશે.

અનંત પ્રકારનાં ઐશ્વર્યને પામે છે ને અનંત જીવના ઉદ્ધારને કરે છે. અને એવી સામર્થ્યને યુક્ત થકો પણ અન્ય જીવનાં માન-અપમાનને સહન કરે છે એ પણ મોટી સામર્થ્ય છે.

અહીંયાં મુદ્દો આવ્યો. થોડુંક કશુંક મળ્યું ને પામ્યા એટલે પછી એને પચાવવું બહુ અઘરું છે. આ ભગવાનનું પરમ તત્ત્વ વરણીય થઈ ગયું, ભગવાન અંદર નિવાસ કરીને રહ્યા. આટલી સામર્થ્યને યુક્ત હોવા છતાંય પણ તેઓ અન્ય જીવનાં માન-અપમાનને સહન કરે છે.

કાં જે, સમર્થ થકા જરણા કરવી તે કોઈથી થાય નહીં, એવી રીતે જરણા કરે તેને અતિ મોટા જાણવા.

અહીંયાં શબ્દપ્રયોગ કર્યો છે - 'અતિ મોટા.' એટલે જે મોટપનું તમે માપ કાઢી શકો નહીં એટલા મોટા. પછી સવાલ જ રહ્યો નહીં ને કે કેટલા મોટા ? અને એટલા મોટા હોવા છતાંય પણ, યોગીબાપા કેવું કહેતા ! શાસ્ત્રીજી મહારાજની આજ્ઞાથી ૪૦ વર્ષ તેઓ ગોંડલમાં રહ્યા. એક દિવસ ભૂલથી યોગીબાપા એવું બોલી ગયા કે, '૪૦ વર્ષમાં એક દિવસ એવો ગયો નથી કે, આ યોગીનું અપમાન થયું ના હોય.' યોગીબાપા તો સરળ સ્વભાવના, ગરીબ સ્વભાવના સાધુ હતા. તો તેમનું શું અપમાન કરતા હશે લોકો ? કોઈએ મના માથે ધૂળ નાખતું હશે ? કોઈએ મનાં નાક-કાન કાપતું હશે ? તોય એમણે આ શબ્દ વાપર્યો, તો અપમાન શું થતું હશે ? તો આ જે એમની અતિ મોટપ છે, એ મોટપનો સ્વીકાર કરે નહીં અને એમની આગળ પોતાની તુચ્છતાના ડહાપણનું પ્રદર્શન કરે ; એ પણ એક પ્રકારનું અપમાન છે. એને ખબર નથી, એની હેસિયતનું એને ભાન નથી કે તે કોની સામે ઊભો રહ્યો છે અને શું વાત કરી રહ્યો છે ? બાકી, કોઈએ ધૂળ નહીં નાખી હોય કારણ કે, તેઓ તો એવા ગરીબ પ્રકારના સાધુ હતા કે, કોઈને દુઃખ લાગે એવું વેણ પણ બોલતા નહોતા. એટલે તો 'વાણી અમૃતથી ભરી મધુસમી સંજીવની લોકમાં...' એમનું આ પદ આપણે રોજ આરતીમાં બોલીએ છીએ. વાણી કેવી ? મધુ સમી મધુર વાણી અને મરેલાને જીવતા કરે એવી સંજીવની ! આવી જેમની વાણી હોય તે શું કોઈને કહેતા હશે ? તો સામેવાળો શું એમનું અપમાન કરતો હશે ? તેઓ કોઈને કંઈ કહેતાય નહીં હોય, તો પછી સામેવાળો એમને શું ચોપડાવતો હશે ? પણ અહીંયાં અપમાનનું એવું અર્થઘટન કરીએ કે, એમની મોટપને, એમની બ્રાહ્મીસ્થિતિને, એમની અવસ્થાને સમજ્યા વગર એમની સાથે આપણે શરીરના ભાવથી જે વ્યવહાર કરીએ છીએ ; એ આપણે એમની દિવ્ય-બ્રાહ્મીશક્તિનો સ્વીકાર નથી કર્યો, એનાથી મોટું બીજું કયું અપમાન હોઈ શકે ? એટલે જેમ જેમ આ વાંચીએ છીએ તેમ તેમ સમજાતું જાય છે કે, 'એકેય દિવસ એવો ગયો નહીં હોય કે, મારું અપમાન થયું નહીં હોય' એવું તેઓ કેમ બોલ્યા. યોગીબાપાના આ વાક્ય ઉપર તો શાસ્ત્ર-સંશોધન કરીને પી.એચડી. લેવાય એવું છે. નકારાત્મક લેવું હોય તો, એમને જો અપમાન લાગ્યું, તો માન-અપમાનના ભાવથી તેઓ ઉપર ઊઠ્યા નથી ? તો પછી આ અપમાનની વાત કેમ કરી ? તો આ અપમાન, એ મને જે અપમાન લાગે છે એવું અપમાન નથી, એ કોઈ જુદા પ્રકારનું અપમાન છે. પણ એ

સમજવા માટે એ ભાવ ઉપર પહોંચવું પડે. જબરજસ્ત શબ્દો છે ! અને તોય યોગીબાપાની કેવી કરુણા, કેટલો પ્રેમ, કેટલું વાત્સલ્ય !

એ જ યોગીબાપાનું સ્વરૂપ ગુરુહરિ સાહેબદાદા ! આપણે એમની આગળ આવીને બધી વાત કરીએ છીએ. મેં તો જોયું છે, સાહેબની બેઠક ઉપર આવીને તમારે જે વાત કરવી હોય તે કરો. તમારા ઘરની વાત કરો, તમારા મંડળની વાત કરો, તમારા ગામની વાત કરો, અરે હિન્દુસ્તાનની કે ઈંગ્લેન્ડ, અમેરિકા સુધીની લાંબી વાત કરો ; સાહેબદાદા શાંતિથી તમારી વાત સાંભળે, સમજે એટલું જ નહીં, પણ તમે બહુસાચું ને સારું કહી રહ્યા છો એવી પાછી ડોકી પણ હલાવે. એટલે આપણને થાય કે, 'જોયું ! સાહેબ પણ મારી વાત માન્ય કરે છે !' આ ભ્રમમાં ને ભ્રમમાં જિંદગી પૂરી થઈ ગઈ, બ્રહ્મભાવ પ્રાપ્ત કરવાનો અધૂરો રહી ગયો, ભવ બગડી ગયો.

અને એ સમર્થ તો કેવો જે, એનાં નેત્રમાં ભગવાન જોનારા છે તે માટે બ્રહ્માંડમાં જેટલાં જીવપ્રાણી છે તેનાં નેત્રને પ્રકાશ કરવાને માટે સમર્થ થાય છે. અને એના પગમાં ચાલનારા ભગવાન છે તે માટે બ્રહ્માંડમાં સર્વ જીવના પગને વિષે ચાલવાની શક્તિને પોષણ કરવાને એ સમર્થ થાય છે.

ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પણ 'વાત'માં કહ્યું કે, 'આ સાધુ કેવા છે ? તો એનાં નેત્રમાં ભગવાન જોનારા છે.' આ બ્રહ્માંડમાં જેટલાં જીવપ્રાણી માત્ર છે તેનાં નેત્રને પ્રકાશ કરવાને સમર્થ છે. અને કહ્યું કે, 'આટલી મોટી વાત રહેવા દો, પણ અત્રદાતા છે એટલું તો માનો !' કેમ એવું કહેવું પડ્યું હશે ? કારણ કે, સૌ પોતપોતાના ભાવમાં - 'મેં કર્યું' 'મારા લીધે થયું' એવા 'હું' ભાવમાં રહેતા હોય છે. અને જ્યાં સુધી 'હું' ભાવ ટળે નહીં, ત્યાં સુધી ભગવાન પણ ઢૂંકડા થાય નહીં.

એમ એ સંતની સર્વે ઈન્દ્રિયોમાં ભગવાન રહ્યા છે.

શબ્દ, સ્પર્શ, રસ, રૂપ અને ગંધ-જે ઈન્દ્રિયોના માધ્યમ દ્વારા આપણે અનુભવીએ છીએ, ભોગવીએ છીએ, સમગ્ર સૃષ્ટિ જેમાં રાચે છે ; સંતની પાસે પણ એ જ ઈન્દ્રિયો છે કારણ કે, એમણે પણ મનુષ્ય શરીર લીધું છે. પણ એ સંતની સર્વે ઈન્દ્રિયોમાં ભગવાન રહ્યા છે, જ્યારે આપણી ઈન્દ્રિયોમાં આપણી વૃત્તિઓ રહેલી છે. આપણે ઈન્દ્રિયોના માધ્યમ દ્વારા ભોગ ભોગવીએ છીએ, આપણી ઈચ્છાઓની પરિતૃપ્તિ કરીએ છીએ. કારણ કે, કશુંક ગયા જન્મે અધૂરું-બાકી રહી ગયું હતું એટલે ઈશ્વરે આપણને તે પૂરું કરવા ફરીથી મનુષ્ય શરીરનું માધ્યમ આપ્યું છે.

તમે જુઓ, એના માટે પણ સ્વામિનારાયણ ભગવાને પામર, વિષયી, મુમુક્ષુ અને મુક્ત; એ ચાર પ્રકારની જીવ કોટિનું વર્ગીકરણ કર્યું છે. જીવ છે શૂદ્ર - જન્મ્યો, જીવ્યો ને મર્યો તે જીવકક્ષા ! જીવજંતુઓને આપણે જોઈએ છીએને, એમને એમના જીવનનો હેતુ કાંઈ છે નહીં. એમને મન એમ છે કે, જન્મ લીધો, પણ ભગવાને એમની અંદર ચેતન તત્ત્વ મૂકેલું છે એટલે જીવે છે. એને પામર જીવ કીધો-શૂદ્રતા. ઈન્દ્રિયોનો ઉપયોગ નિમ્નકક્ષાએ કરે એને શાસ્ત્રની ભાષામાં 'પામર' કહેવામાં આવ્યો છે.

એનાથી થોડોક ઊંચો 'વિષયી'. પંચવિષયના ભોગ ભોગવવામાં જ જેણે જીવન વિતાવવું છે એ છે વિષયી. છે માણસ જ, પણ પેલા પામર કરતાં થોડો સુધરેલો. પણ પોતાની ઈન્દ્રિયોના સુખમાં જ તે રમણીય રહે છે. સારો શબ્દ, સારું રૂપ, સારો સ્પર્શ, સારી ગંધ, સારો સ્વાદ; આ પાંચ પ્રકારનાં ઈન્દ્રિયોનાં સુખને મેળવવા માટે જ સતત ઉદમ કર્યા કરે છે. વિષયને પદાર્થની પ્રાપ્તિ એ જ એને જીવનની પરિતૃપ્તિ. જેટલું મળે એટલું ભેગું કર્યે રાખે, ભોગવે રાખે; એટલે એને વિષયી કહ્યો.

એનાથી આગળ એક વહેંત ઉપર ઊંચો એ 'મુમુક્ષુ' - મોક્ષની ઈચ્છાવાળો. કારણ કે, માર ખાઈ ખાઈને થાક્યો છે. કેટલાય જન્મોથી ખા ખા કર્યું તોય ભૂખ ભાંગી નથી, જો જો કર્યું તોય તૃપ્તિ થઈ નથી. કારણ કે, ઈન્દ્રિયોના ભોગનો કોઈ છેડો જ નથી. પણ કોઈ સંતના શબ્દ પડ્યા હશે કે કોઈ સંતની અડકટમાં આવ્યો હશે એટલે ભગવાને કૃપા કરીને ફરીથી જન્મ આપ્યો, મનુષ્યનું શરીર આપ્યું. અને એમાંય વળી સત્સંગી પરિવારનો જોગ આપ્યો, સત્સંગી વાતાવરણ આપ્યું એટલે એને એમ થયું કે, આ ઘંધો ને બધું તો અનેક જન્મોથી કરતા આવ્યા છીએ, હવે આ જન્મે મનુષ્ય જન્મ સફળ થાય એવું કંઈક કરવું છે. એવી હજુ તો મનમાં ઈચ્છા જાગી છે, પણ એને શાસ્ત્રમાં 'મુમુક્ષુ' - મોક્ષની ઈચ્છાવાળો કહેવામાં આવ્યો છે.

'મસ્તકના મુકુટ જેવો તારો સંબંધી, હું માનું એવી મનમાં ઈચ્છા તો મેં કીધી.' મનાતા નથી, પણ મેં ઈચ્છા કરી છે કે, આ બધા તારા સંબંધવાળા ભક્તોને મારે મસ્તકના મુકુટ જેવા માનવા છે. રોજ પ્રાર્થના ગાઈએ છીએ તોય નથી મનાતા પણ, ઈચ્છા કરી છે. અને ઈચ્છા કરી છે તો મુમુક્ષુ છીએ. ઈચ્છા કરી છે તો કોઈક દિવસ સંતનો રાજીપો થશે તો 'જાવ થઈ ગયું' એમ આશીર્વાદ મળી જશે અને એ ઈચ્છાની પરિતૃપ્તિ થશે. એટલે મુમુક્ષુ છે એ મોક્ષની ઈચ્છાવાળા છે કે, હવે આમાં રચ્યાપચ્યા રહેવું નથી, હવે સમય બરબાદ કરવો નથી, હવે જિંદગી

વેડકી કાઢવી નથી. બીજું તો શું આવડે આપણને ? પણ મને મળ્યા એ મોટા પુરુષને મારે રાજી કરી લેવા છે. અત્યાર સુધી મારી રીતે હું રાજી થઉં એવું બહુ જીવ્યો, પણ કોઈ રાજી ના થયું. અને તમે જુઓ અત્યારે, આપણે બધાને કંઈ રાજી કરી શકીએ છીએ ? એકનું સાચવ્યું તો બીજાને વાંકું પડ્યું. બીજાને મનાવ્યો તો ત્રીજું ત્રાગડ કરીને ઊભું રહ્યું. એને બદલે જેને રાજી કરવાના છે એ એકને રાજી કરો તો બધા ઓટોમેટિક રાજી થઈ જાય. પણ આપણો પ્રયત્ન વ્યક્તિને રાજી કરવાનો હોય છે અને એ વ્યક્તિ કાયમ રાજી રહે એવી કોઈ ગેરંટી નથી. આ એક જ ઠેકાણું એવું છે કે, કાયમ એમનો રાજીપો છે. તેમ છતાંય એમણે 'વચનામૃત'માં કહ્યું છે, આખું વિસ્ત આપ્યું છે કે, 'અમારા અનુયાયી આ પ્રમાણે વર્તે, જીવે તો અમને ના ગમે.' અને સાથે સાથે 'અમને બહુ ગમે' એનું પણ વિસ્ત આપ્યું છે. તો જુઓ, હવે રાજી કરવાની ઈચ્છાવાળા છો તો અનુસંધાન રાખો કે, એમને ના ગમે તેવું નથી કરવું અને એમને ગમે છે તેવું કરવાની ગાંઠ વાળવી છે; તો મુમુક્ષુ થયા.

અને ચોથા છે 'મુક્ત !' 'અનાદિ મુક્ત' એવો શબ્દ આપણે સત્સંગમાં વાપરીએ છીએ. ભગવાનની આજ્ઞાથી, ભગવાનનું કામ કરવા માટે, ભગવાને આપેલું મનુષ્ય શરીર લઈને તેઓ આ પૃથ્વી ઉપર અવતરે છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું છે કે, 'કાં તો એ માતાના ગર્ભ થકી આવે, કાં તો એ સ્વતંત્રપણે આવે, કાં એ પરકાયા પ્રવેશ કરીને પણ આવે.' એમ, જશુભાઈ, કમળાબાની કૂખે અને શંકરદાદાના ખોળે જન્મ ધરીને આવ્યા; એ અનાદિના મુક્ત છે ! જેમને ભગવાન પોતાનું કામ કરવા માટે પોતાની સાથે આ લોકમાં આપણી વચ્ચે લઈ આવ્યા છે. બોલવું સહેલું છે, કથા કરવી સહેલી છે પણ મનાય છે આવું ? એટલે આપણે ભગવાનને રહેવાનું અખંડ ધામ ગુણાતીતાનંદ સ્વામી અને અનાદિ મહામુક્તરાજ ગોપાણાનંદ સ્વામીની મૂર્તિ મંદિરમાં પધરાવી છે.

ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ 'વાત'માં કહ્યું કે, 'આજ તો મહારાજ પોતાનું અક્ષરધામ, પાર્ષદ ને પોતાનું સમગ્ર ઐશ્વર્ય લઈને પધાર્યા છે.' ગઈ કાલની કે આવતી કાલની વાત નથી, આજની વાત છે. આ સમજણ આપણે પાકી કરવાની છે. પરોક્ષપણે-પૂર્વે થઈ ગયા એમનો મહિમા સમજાય છે કારણ કે, દૂર છે. વેગળું ગળ્યું લાગે. થઈ ગયા છે એટલે ગળ્યું લાગે. કારણ કે, હવે એમને આપણે કશું પૂછવા જવાના નથી, અને એ પણ આપણને કશું કહેવા આવવાના નથી. અને ઢૂંકડું-જે નજદીક છે, જે સાથે છે, જે સતત સંપર્કમાં છે, તે કડવું લાગે છે. કારણ કે, અતિશય સાંનિધ્ય છે એટલે એમના વિષે આપણને દોષ અને ત્રુટિ દેખાય છે.

નવાં નવાં લગન થાય ત્યારે તો એટલો બધો પ્રેમ હોય કે કહે, 'તારા માટે શું ના થાય? તું કહે તો આસમાનના તારા તોડી લાવું.' ક્યાં જવાનું છે? ખાલી વાણીમાં જ કહેવાનું છેને? પછી જે મવર્ષો વીતતાં જાય એમ અતિશય નિકટતાને કારણે એનામાં દોષ ને ત્રુટિ દેખાય છે. આપણી સંસારવ્યવસ્થાને પણ સમજાવે. બહેનોએ થોડા થોડા વખતે પિયર એટલે જવાનું. જે વ્યક્તિ આપણી અતિશય નિકટ છે, એના સતત સંપર્કમાં આપણે છીએ, બહુ નજીકથી એને જોઈએ છીએ એટલે આપણને એનામાં ખામી, ત્રુટિ, દોષ દેખાય છે અને એટલે એનો અભાવ આવે છે. એ સંબંધને ગળ્યો કરવો હોય તો 'વેગળું'-થોડા દિવસ પત્નીને પિયર મોકલી આપવાની. તો એની ગેરલાજરીમાં ખબર પડે કે, કેટલા વીસે સો થાય છે? સવારના પહોરમાં ગરમાગરમ ચા મળતી હોય ત્યાં સુધી ચા બનાવનારની કિંમત રહેતી નથી, પણ પત્ની જ્યારે પિયર જાય ત્યારે આંખો ચોળતાં ચોળતાં જાતે ચાનાં ને ખાંડનાં ડબલાં શોધવાનાં થાય ત્યારે તેની સ્મૃતિ થાય છે અને ત્યારે તેની કિંમત સમજાય છે. એટલે સંસાર-વ્યવસ્થાના ને પરિવારના જે રિવાજો છે એ પ્રમાણે પત્નીને થોડા થોડા સમયે પિયર મોકલવાની, થોડા થોડા સમયે ફરવા લઈ જવાની, રજાઓ માણવાની, રોજ સવારથી સાંજ સુધીની ઘટમાળનું જે જીવન જીવીએ છીએ-એનો એ જ ચક્રાવો; તો એનાથી કશુંક જુદું અને નવું કરવાનું તો કંઈક પાછી હાથ થાય, હળવાશ લાગે. આમ તો બહાર ફરીને થાકીને જ પાછા આવ્યા હોય. બહાર કશી સગવડ તો હોય નહિ એટલે ઘરે આવીને પાંચ દિવસનાં ભેગાં થયેલાં મેલાં કપડાં ધોવાનાં હોય. પણ, આ રોજિંદા જીવનમાં એક જ ઘરેડમાં જિવાતી ઘટમાળમાં ફેરફાર આવે, નવીનતા આવે, ઉમંગ-ઉત્સાહ આવે અને એમાંથી પ્રેમનું ઝરણું વહે; એવી આપણા વડીલોએ, ઋષિ મુનિઓએ, આપણી કુટુંબવ્યવસ્થા, આપણી સમાજવ્યવસ્થા ગોઠવી છે.

ઘણાં બહેનોનું ગામમાં ને ગામમાં જ પિયર હોય છે, તો એમણે શું કરવાનું? તો સાહેબદાદાએ કહ્યું છે કે, બ્રહ્મજ્યોતિ-મોગરી એ તમારાં બધાંનું પિયર છે. જ્યારે ઈચ્છા થાય ત્યારે થેલો પેક કરીને, 'હું તો બ્રહ્મજ્યોતિ જઈ છું' કહીને આવી જવાનું. સાહેબદાદા, શાંતિદાદા જેવા ડૂડા સંત આપણા માવતર છે, મા-બાપ છે. રડવું હોય તો એમની આગળ જઈને રડવું, ગમે ત્યાં જઈને રોદણાં રડવાં નહીં. આપણું દુઃખ ટાળે એવી સામર્થી જેમનામાં હોય એમની આગળ જઈને દુઃખ કહેવું, વાત કહેવી. અને એવાં બે ઠેકાણાં છે, એક, મારા ભગવાન અને બીજા, મારા ગુરુ ! તો શ્રદ્ધાએ સહિત, તેઓ મારી વાત સાંભળે છે એવા

ભાવથી આપણે પ્રાર્થના કરવી. મૂર્તિને વિશે અને મૂર્તિ જેમણે પધરાવી છે એવા મારા ગુરુને વિશે આવો ભાવ થાય એ આપણી પ્રાર્થના છે !

તે માટે એ સંત તો બ્રહ્માંડમાં સર્વે જીવોનાં ઈન્દ્રિયોને પ્રકાશ કરવાને સમર્થ થાય છે.

બ્રહ્માંડની વાત તો જવા દો, પણ મારા પૂરતી પણ આ વાત જે સ્વીકારું ને તોય બસ છે ! મારાં ઈન્દ્રિયો-અંતઃકરણને સચેતન કરવાની શક્તિ, સામર્થી એમનામાં છે. અને એટલે હું જે કંઈ પણ છું, તે એમને લીધે છું, એમને કારણે છું, એમનું દીધેલું છે - આવો ગરીબભાવ, રાંકભાવ, શરણાગતભાવ, સ્વામી-સેવકભાવ; અને એમના જેવા થઈ જઈએ તો પણ તેઓ તો પરના પર છે - એ આપણી ઉપાસનાનો મુખ્ય સિદ્ધાંત છે. એટલે આપણે આખા બ્રહ્માંડની ચિંતા કરવાની મૂકી દઈએ.

માટે એ સંત તો સર્વ જગતના આધારરૂપ છે, તે તુચ્છ જીવનું અપમાન સહે તે એમની એ અતિશય મોટવપ છે. અને એવી રીતની ક્ષમાવાળા છે તે જ અતિ મોટા છે.

ફરીથી પાછો 'અતિ' શબ્દનો પ્રયોગ થયો. તેઓ અતિ મોટા છે - એટલા મોટા છે કે, આપણે એમના પારને પામતા નથી, પામ્યા નથી એટલે એમના મહિમાનું, ગુણગાનનું વર્ણન પણ કરી શકતા નથી. અને જે વર્ણન કરીએ છીએ તે આંધળાઓએ ભેગા થઈને હાથીનું વર્ણન કર્યું તેવું છે. એકે કહ્યું, દીવાલ જેવો છે, બીજાએ કહ્યું, થાંભલા જેવો છે, ત્રીજાએ કહ્યું, સૂપડા જેવો છે, ચોથાએ કહ્યું, દોરી જેવો છે અને પાંચમાએ કહ્યું, પાઈપ જેવો છે. એકે પેટ પકડ્યું, બીજાએ પગ પકડ્યા, ત્રીજાએ કાન પકડ્યા, ચોથાએ પૂંછડી પકડી ને પાંચમાએ સૂંઢ પકડી; જેણે જે અંગ પકડ્યું હતું તે અંગનું વર્ણન કર્યું.

આ તો અતિ મોટા છે. અને આપણા હાથમાં આવે એમ છે નહીં, આપણી દષ્ટિમાં આવે એમ છે નહીં, આપણી બુદ્ધિથી એમને માપી શકાય એવા છે નહીં; એટલે આપણે જે વર્ણન કરીએ છીએ એ મને થયેલાં દર્શનનું વર્ણન છે. આપણાં હિન્દુ શાસ્ત્રોમાં 'દર્શનશાસ્ત્રો' અનેક પ્રકારનાં રચાયાં છે. જે દાર્શનિકો થયા, જેમને આ દર્શન થયું એ દર્શનનું એમણે વર્ણન કર્યું, એટલે એમના નામે એ શાસ્ત્ર લખાયું. પણ, સમ્યક્ દર્શન થવું એ જાણે કે અશક્ય અને અસંભવ જેવી બાબત છે. કારણ કે, એ ક્યાં નથી? કોઈ એમ કહે કે, 'ભગવાન ક્યાં છે? મને બતાવો.' તો આપણે એને સામે સવાલ પૂછવાનો, 'એ ક્યાં નથી એ તું મને બતાવ, પછી ક્યાં છે એ હું તને બતાવીશ.' આ બ્રહ્મનું વ્યાપક દર્શન છે. ક્યાં નથી

એ ? અન્વય સ્વરૂપ અને વ્યાપક સ્વરૂપ એ બે વાત 'વચનામૃત'માં આવે છે. અત્યારે આપણા ગુરુના મનુષ્ય શરીરમાં તેઓ રહ્યા છે એવો ભાવ આપણે ધર્યો એ થયું અન્વય સ્વરૂપ ! આ ધામમાં અહીંયાં ને અત્યારે બિરાજમાન છે. અને એ જ પરમાત્માની પરમ અને દિવ્ય શક્તિ વ્યાપક સ્વરૂપે સૌની અંદર બિરાજમાન છે એવું દર્શન કરવું એ વ્યાપક દષ્ટિ છે. એમને એવી વ્યાપક દષ્ટિ છે. તેઓ આપણા સૌમાં બિરાજમાન ભગવાનના પરમ બ્રહ્મભાવને જ જુએ છે અને એટલે આપણી જોડેનો એમનો વ્યવહાર બ્રહ્મભાવથી થાય છે. એમને દોષ દેખાતો નથી, એમને ત્રુટિ દેખાતી નથી, એમને ખામી દેખાતી નથી; એમને માત્ર ને માત્ર ભગવાન સાથેનો આપણો સંબંધ દેખાય છે, આપણામાં પડેલું ભગવાનનું બીજ દેખાય છે. એ ક્યારે ઊગીને મોટું વટવૃક્ષ બને એની બહુ શાંતિથી રાહ જુએ છે. આજે નહીં ને કાલે આ બ્રહ્મતત્ત્વ છે તે પ્રગટવાનું છે અને અઢારે કોઠે દીવા પ્રગટવાના છે, બ્રહ્મનો પ્રકાશ થવાનો છે.

એવી બ્રહ્મજ્યોતિમાં જેમનો નિવાસ છે અને એ બ્રહ્મની જ્યોતિના જેઓ પ્રાણ છે, એવા સાહેબદાદા માટે કીર્તનમાં 'બ્રહ્મજ્યોતિના પ્રાણ' એવા શબ્દો વપરાયા છે. આ ભાવ છે ! તેઓ પોતે આવા છે, તો બ્રહ્મની જ્યોતિ તેઓ પ્રગટાવી રહ્યા છે. અને એટલે કહ્યું કે, એમના સંબંધવાળામાં એવો ભાવ લાવવો. આપણે એમના સંબંધવાળાને માથાના મુગટ માનવાની કસરત કરી રહ્યા છીએ. આ વાતમાં આપણને કંઈક ધ્યાન પડ્યું છે, સૂઝ પડી છે, તો આજે નહીં તો કાલે પણ આપણે આ ભાવ લાવી શકીશું. પણ એની શરૂઆત પોતાના પરિવારના સભ્યોથી કરવાની છે, પોતાના સ્થાનિક સત્સંગમંડળથી કરવાની છે. અને ધીરે ધીરે એનો વિસ્તાર વધારીને સમગ્ર સત્સંગમંડળમાં એમના સંબંધવાળા સર્વને વિશે આ ભાવ કરવાનો છે. એટલે જેમ જેમ આપણે એમને આ રીતે જોતા ગયા, તેમ તેમ તેઓ મોટા થતા ગયા, વિસ્તરતા ગયા. સાહેબદાદાનું વજન વધે, એમનું શરીર વધે એમ તેઓ મોટા થયા ? ના! મારી દષ્ટિએ હવે તેઓ માત્ર એમના શરીર પૂરતા સીમિત રહ્યા નથી. એમના સંતોમાં, એમના ભક્તોમાં-સૌની અંદર એ જ બ્રહ્મનું તત્ત્વ, પરમ તત્ત્વ મારા ગુરુના-એમના સંબંધથી પ્રગટી રહ્યું છે, આ એમને અતિ મોટા જાણ્યા કહેવાય. સંતની મોટપની વાતની સાથે સાથે સ્વામિનારાયણ ભગવાન જગતની મોટપની પણ વાત કરે છે.

અને જે આંખો કાઢીને પોતાથી ગરીબ હોય તેને બિવરાવે છે.

ગરીબ એટલે આર્થિક દષ્ટિએ ગરીબ નહીં, પણ સ્વભાવ-પ્રકૃતિથી ગરીબ, બિચારો, રાંક ! તમે એને દબડાવો તોય બોલે નહીં ને બે હાથ જોડીને ઊભો રહે ને કહે, 'હા બાપજી !' એને ગરીબ પ્રકૃતિ કહેવાય.

ગરીબ પ્રકૃતિવાળો હોય એને આપણે દબડાવીએ છીએ. જુઓ, આ બધું આપણે અહીંનું અહીં જ સમજવા જેવું છે. પોતાથી ગરીબ હોય તેને બિવરાવે છે એટલે પોતે ગરીબ નથી. જાણે પોતે બીજાને દબડાવવાનો પરવાનો ઉપરથી લઈને જ આવ્યા છીએ. એના જીવનનો હેતુ જ બધાને સરખા કરવાનો અને સરખા ચલાવવાનો છે.

ને મનમાં જાણે જે, 'હું મોટો થયો છું,' પણ એ મોટો નથી. અથવા સિદ્ધાઈ દેખાડીને લોકોને ડરાવે છે, એવા જે જગતમાં જીવ છે તે ભગવાનના ભક્ત નથી, એ તો માયાના જીવ છે અને યમપુરીના અધિકારી છે.

સત્સંગનાં તોલમાપ જુદાં છે. જુઓ, અહીંયાં ભેદ પાડ્યો છે ને જગતના જીવની વાત કરી છે. એટલે માથાકૂટ કરવી હોય તો ગામમાં ચોરો છે, પણ મંદિરે આવીને માથાકૂટ નહીં કરવાની, મંદિરે આવીને મનની અંદર ઊતરવાનું. અને તે કોણે ઊતરવાનું છે ? મારે ઊતરવાનું છે, બીજા બધાને ઉતારવાના નથી. જે જગતના જીવ છે તે ભગવાનના ભક્ત નથી. અહીંયાં ભગતની વાત થાય છે અને ભગત હોય તો એની સમજણ કેવી હોય એની અહીંયાં આપણને સમજણ આપવામાં આવે છે.

જે આંખો કાઢીને કે સિદ્ધાઈ બતાવીને લોકોને ડરાવે છે એ તો ભગવાનનો ભક્ત જ નથી. આપણી સાથે એ બેસી શકે એમ છે જ નહીં તો પછી શું કામ પરાણે બેસાડવાના ? એ માયાના જીવ છે અને યમપુરીના અધિકારી છે, જ્યારે આપણે ભગવાનના ભગત છીએ અને અક્ષરધામના અધિકારી છીએ. અને એટલું જ નહીં, છતી દેહે આપણે અક્ષરધામમાં બેઠા છીએ. આપણે આવી સમજણથી જીવનારા છીએ, એટલે એમનું જોઈને આપણે શીખવું નહીં અને એમની સાથે આપણી સરખામણી કરવી નહીં.

જગતનાં ને ભગતનાં કાટલાં નોખાં નોખાં છે. આપણે ભગવાનનો સંબંધ જોવાનો. ભગવાનનો નિયમ, નિશ્ચય ને પક્ષ છેને ! પછી ભલે ગમે એવો ગાંડોઘેલો હોય, હાલો પોલો હોય, પણ ભગવાનનો ભગત છેને ! એટલે ભગતનું મૂલ્યાંકન કરવું નહીં. અને ભગત ભેખડ જેવો છે, એની સામે ભટકાવું નહીં. તમારે જગતમાં ડંડો જ્યાં ફેરવવો હોય ત્યાં ફેરવો, કારણ કે, એ બધા પ્રારબ્ધને આધીન છે. જ્યારે ભગવાનના ભગતનું પ્રારબ્ધ ભગવાને માથે લીધું છે. 'એને દંડ દેવો હશે તો હું બેઠો છું, અને એવા ભક્તને અમે આધીન છીએ.' એવું ભગવાને પ્રથમના ૩૭મા વચનામૃતમાં કહ્યું છે. માટે સત્સંગ એ પટલાઈ કરવાનો વિષય નથી, વહીવટ કરવાનો વિષય નથી. એ ભક્તિનો માર્ગ છે, મુક્તિનો માર્ગ છે. આપણને ભગવાનને ભજી લેવાનો મોકો મળ્યો છે, ક્ષણ મળી છે,

તક મળી છે. સંસ્થા, સંસ્થાની મિલકતો, એનો વહીવટ, એનું સંચાલન એ તો સાધન છે. સાધ્ય તો ભગવાનની મૂર્તિ છે અને ગુરુની પ્રસન્નતા છે. એટલે ભગવાનના ભગતમાં ભગવાનનો સંબંધ જોવો.

ભગતજી મહારાજે કૂતરાના કપાળમાં તિલક-ચાંદલો જોઈને દંડવત્ કરી દીધા. બાકી, કૂતરાને તો કામવાસનાના દષ્ટાંત તરીકે બતાવવામાં આવે છે. પણ ભગતજી મહારાજે શું જોયું ? તેમણે તિલક અને ચાંદલો જોયો. એટલે તિલક-ચાંદલાવાળો હોય, 'સ્વામિનારાયણ'ની કંઠી પહેરેલી હોય તો એ ભેખડ જેવો છે. ત્યાં જો ભટકાયા તો માથું ફૂટી જશે ને લોહી નીકળશે. અને પ્રારબ્ધનાં પોટલાં વધતાં જશે એની ખબર પણ નહીં પડે, રાઈ રાઈના લેખાં લેશે. ભગવાને કહ્યું કે, 'એને કશું કહેવું હશે, કશું કરવું હશે તો હું બેઠો છું. એને દંડ દેવો હશે તો અમે દઈશું.' ઘણીની એ સત્તાનો સ્વીકાર કરીએ. એના બદલે આપણે ન્યાય કરવા ને દંડ કરવા બેસી જઈએ છીએ. આપણી હેસિયત બહારની વાત છે તોય આવું કરી નાખીએ છીએ. કારણ કે, અનેક જન્મોના હેવા પડ્યા છે, અને એ લઈને આ જન્મમાં પણ આપણે આવ્યા છીએ.

અને એવાની જે મોટ્યપ છે તે સંસારના માર્ગમાં છે. જેમ સંસારમાં જેને ધોડું ચડવા ન હોય તેથી જેને ધોડું હોય તે મોટો, અને એક ધોડું જેને હોય તેથી જેને પાંચ ધોડાં હોય તે મોટો, એમ જેમ જેમ અધિક સંપત્તિ હોય તેમ સંસાર-વ્યવહારમાં અતિ મોટો કહેવાય, પણ પરમેશ્વર ભજ્યામાં એ મોટો નથી.

મહારાજે પહેલાં અતિ મોટા સંતની વાત કરી, હવે સંસારમાં જે મોટા છે એની પણ આપણને સમજણ આપે છે. એ જમાનામાં મુસાફરીનું સાધન ધોડું હતું એટલે એની વાત કરી છે, જ્યારે અત્યારે તો 'મર્સિડિઝ' ગાડી પાર્ક થાય છે. પણ પરમેશ્વર ભજ્યામાં એ મોટો નથી. તોય એવા જે આ સંસારમાં કહેવાતા મોટા છે, સાધનસંપન્ન છે એમની માન-મર્યાદા અને વિવેક રાખવાનું સ્વામિનારાયણ ભગવાને 'શિક્ષાપત્રી'માં પોતાના અનુયાયીઓને, સત્સંગીઓને શિખવાડ્યું છે. મોક્ષના માર્ગની મોટ્યપ જોઈતી હોય તો આગળ જે અતિ મોટા સંતની વાત કરી અને એવા ડૂડા ગુણ લાવવાની જે વાત કરી એમાં તે વાત આવે છે. પદ, સત્તા અને અધિકારની મોટપ છે, પણ સત્સંગમાં એ રીતની મોટપ કહેવાતી નથી. સંસાર-વ્યવહારમાં એ અતિ મોટો કહેવાય, પણ પરમેશ્વર ભજ્યામાં એ મોટો નથી.

જેની મતિ એવી હોય જે, 'આ સ્ત્રી તો અતિશય રૂપવાન છે અને આ વસ્ત્ર તો અતિશય સારું છે અને આ મેડી તો ઘણી સારી છે અને

આ તું બડી તો અતિશય સારી છે ને આ પાત્ર તો અતિશય સારું છે', એવી રીતના જે ગૃહસ્થ તથા ભેખધારી તે સર્વે તુચ્છ બુદ્ધિવાળા છે.

ભેખધારી એટલે સંન્યાસી - ભગવું વસ્ત્ર ધારણ કર્યું છે તે. જેની આવી મતિ હોય તે ગૃહસ્થ અને ભેખધારી સૌ તુચ્છ બુદ્ધિવાળા છે, છેલ્લું સર્ટિફિકેટ ! પોતાની જાતને બુદ્ધિશાળી માનતા હોય, પણ એમની બુદ્ધિ તુચ્છ બુદ્ધિ છે, તેઓ પ્રજ્ઞાને પામ્યા નથી. તેમને લૌકિક મૂલ્યાંકનો છે, તેમણે પદ અને પદાર્થને મહત્ત્વ આપ્યું છે, પ્રભુ બેઠા છે તોય એમને ભૂલી ગયા છે અને એમનો વિવેક કે એમની આમન્યા, મર્યાદા રાખ્યા વગર બેફામ વર્તે છે તેઓ સૌ તુચ્છ બુદ્ધિવાળા છે. સ્વામિનારાયણ ભગવાન વહેલી સવારે ઊઠીને સંતોની-પરમહંસની જાળમાં જઈને આ વાત કરે છે, પણ ગૃહસ્થોને તેઓ ભૂલ્યા નથી.

ત્યારે તમે કહેશો જે, એનું કલ્યાણ થશે કે નહીં થાય ? તો કલ્યાણ તો પામર જેવો સત્સંગમાં હોય તેનુંયે થાય છે.

પામર, વિષયી, મુમુક્ષુ અને મુક્ત ! અહીં શબ્દપ્રયોગ આવ્યો 'પામર જેવો', તે સત્સંગમાં હોય તો તેનુંય કલ્યાણ થાય છે. મનુષ્યદેહ મળવો દુર્લભ છે, મનુષ્યદેહમાં સત્સંગ મળવો દુર્લભ છે, સત્સંગ જેવો છે તેવો ઓળખાવો દુર્લભ છે, એ સત્સંગ જેમના દ્વારા મળ્યો છે તે સંતદુર્લભ છે અને એ સંતે જે ભગવાન સાથે આપણને જોડ્યા છે એ તો પરના પર છે. આ મહિમા વિસ્તરતો ગયો, વધતો ગયો, તેઓ મોટાને મોટા થતા ગયા.

પણ મોરે કહી એવી જે સંતતા તે એમાં કોઈ દહાડે આવતી નથી તથા પૂર્વે કહ્યા એવા જે સંત તેના જે ગુણ તે પણ એવામાં આવતા નથી; કાં જે, એ પાત્ર થયો નથી.

'મોરે કહી' - આ કાઠિયાવાડી ભાષા છે. 'મોરે' એટલે પહેલાં, આગળ કહી એવી સંતતા કોઈ દિવસ આવતી નથી. 'સંતતા' એ બહુ ઊંચો શબ્દ છે. ભગવાન શાપ નથી આપતા, ના નથી પાડતા, પણ એનું કારણ સમજાવે છે. ભગવાન તો અતિ દયાળુ છે, અતિ કૃપાળુ છે, અધમોદ્ધારણ, પતિતપાવન છે, એટલે તેઓ એનું કારણ જણાવે છે કે, એ પાત્ર થયો નથી. અને પાત્ર ના થાય ત્યાં સુધી સાધુતાના આવા ડૂડા ગુણ એ ધારણ કરી શકતો નથી. 'ઓહું પાત્ર અને અદકું ભણ્યો.' બીજી રીતે કહીએ તો 'વાંદરાને દારૂ પિવડાવ્યો.' આના માટે સંસ્કાર જોઈએ. ખાનદાની જોઈએ, પ્રેમ, આદર, વિવેક જોઈએ. અને તો એ પાત્રમાં આ ભરાય છે. ભગવાનની કૃપા છે કે, સમયે સમયે આપણને એવા સાથ અને સંજોગ તેઓ આપે છે અને આપણી પાત્રતા તેઓ ઘડતા જાય છે.

સહજાનંદ સ્વામી મહારાજની જય !

